

KS. ANDRZEJ HANICH, *Dekanaty i parafie Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego w latach 1945–1946*, Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole 2009, ss. 548, ISBN 978-83-7126-245-6.

Nakładem Wydawnictwa Państwowego Instytutu Naukowego — Instytutu Śląskiego w Opolu ukazała się książka ks. Andrzeja Hanicha pt. *Dekanaty i parafie Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego w latach 1945–1946*. Jest ona uzupełnieniem książek tegoż autora wydanych w poprzednich latach — *Czas przelotu. Kościół katolicki na Śląsku Opolskim w latach 1945–1946* (Opole 2008) oraz *Martyrologium duchowieństwa Śląska Opolskiego w latach II wojny światowej* (Opole 2009). Ks. dr hab. A. Hanich, obecnie proboszcz parafii pw. św. Jerzego w Prószkowie k. Opola, a wcześniej sekretarz abp. Alfonsa Nossola, radca Kurii Diecezjalnej w Opolu, jest wybitnym znawcą problematyki dziejów kultury chrześcijańskiej na Śląsku w XX w. W bogatym dorobku naukowym i publikacyjnym, obejmującym ponad 80 artykułów naukowych i kilka pozycji zwartych, wymienione powyżej książki mają pierwszorzędne znaczenie w badaniach nad problematyką funkcjonowania Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim w latach II wojny światowej i okresie powojennym.

Recenzowana książka jest obszernym studium historyczno-teologicznym opracowanym na podstawie źródeł — danych zawartych w ankiecie rozpisanej przez pierwszego administratora Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego, ks. infułata BOLESŁAWA KOMINKA, w dniu jego ingresu w Opolu 9 września 1945 r. Dane zebrane w tej ankiecie uzyskane od dziekanów z 37 dekanatów dotyczyły: liczby parafii i liczby duchowieństwa z uwzględnieniem ich pochodzenia (autochtoni lub duchowni napływowi), zgromadzeń zakonnych, szkół katolickich i placówek duszpasterskich oraz używania języka w praktykach religijnych. Informacje zawarte w tej ankiecie dotyczyły również strat wojennych wśród duchowieństwa i ich emigrację oraz szkód wojennych w świątyniach i innych budynkach kościelnych.

Informacje te, wykorzystane w pracy, poszerzone zostały przez autora opracowania przez inne źródła i materiały pozyskane w wyniku kwerendy w archiwach kościelnych i państwowych oraz ze źródeł drukowanych. Są to: akta personalne wszystkich księży diecezjalnych działających na Śląsku Opolskim po wojnie, znajdujące się Archiwum Kurii Diecezjalnej w Opolu, najstarsze akta lokalne parafii i sprawozdania dziekańskie z konferencji dekanalnych księży z lat 1945–1947. Uzupełniają je materiały pozyskane przez ks. Hanicha z kwerendy przeprowadzonej w archiwach parafialnych Śląska Opolskiego. Niezwykle cenne okazały się również informacje zebrane przez niego w latach 80-tych i 90-tych, w tym ustne wypowiedzi proboszczów o historii i współczesności swoich parafii. W opracowaniu wykorzystał autor a także informacje zaczerpnięte z kurialnych biuletynów urzędowych z czasów wojny (niemieckojęzycznych), a także z powojennych opolskich roczników diecezjalnych, okólników i „Wiadomości Urzędowych Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego” z lat 1945–1950, „Wiadomości Urzędowych Kurii

Biskupiej Śląska Opolskiego” z lat 1956–1972 oraz „Wiadomości Urzędowych Diecezji Opolskiej” z lat 1973–2008.

Wykorzystanie tych obszernych źródeł i bogatej literatury przedmiotu z polskiej i niemieckiej historiografii pozwoliło na dynamiczne, a nie statyczne przedstawienie sytuacji Kościoła katolickiego — odradzanie się struktur kościelnych na obszarze Śląska na tle przemian społeczno-politycznych w Polsce i Europie. Jak wskazał ks. prof. KAZIMIERZ DOLA w słowie wstępnym opracowania: „Kościół katolicki, który trwał na tych ziemiach od stuleci, (...) teraz ulegał całkowitemu przekształceniu, zmieniał się w swej życiowej tkance: odchodzili, przenosili się lub byli wysiedlani ludzie, którzy budowali go na tych ziemiach od wieków, którzy wytworzyli tu żywotne, wielorakie tradycje religijne i kościelne. Pozostali tu i ówdzie kapłani—duszpasterze czy pojedyncze rodziny, ale w zasadzie pozostał tylko «Kościół» w jego materialnym wymiarze. (...) Ten kościół Kościoła nabierał stopniowo, ale przecież bardzo szybko, życia, nowego życia, obrastał na nowo tkanką — ludźmi, którzy po przebyciu wieluset kilometrów tu mieli znaleźć swoją nową ojczyznę, i to, co zastali, co otrzymali w spadku, pozwoliło im na nowej, obcej sobie dotąd ziemi, poczuć się bardziej u siebie i powoli zadomowić”. I ten proces rodzenia się Kościoła na Śląsku Opolskim w nowej rzeczywistości politycznej i społecznej w warunkach powojennych przedstawił ks. Hanich w recenzowanej książce.

Układ pracy jest przejrzysty i uzasadniony. W pierwszym rozdziale przedstawił autor problemy Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim w latach 1945–1946, wyjaśniając na początku pojęcie „Śląsk Opolski” jako historycznej części Górnego Śląska, przed wojną znajdującego się w granicach rejencji opolskiej, pod względem administracji kościelnej należącego w przeważającej części do archidiecezji wrocławskiej, a po wojnie przyłączonego do Polski, gdzie ustanowiono w 1945 r. Administrację Apostolską Śląska Opolskiego. Przedstawił także rozmiary strat i szkód wojennych Kościoła na tym obszarze, omówił skomplikowane problemy narodowościowe i konfesyjne oraz nakreślił pracę duszpasterzy śląskich w niejednorodnym społeczeństwie mieszkającym na tym obszarze. W rozdziale tym zaprezentował schemat organizacyjny Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego z 1946 r., podkreślając wysiłki ks. Bolesława Kominka wraz z duchownymi z diecezjalnych związków i referatów w integracji ludności napływowej z autochtonami i budowaniu więzi społecznej pomiędzy ludźmi w oparciu o chrześcijańskie wartości.

W rozdziale drugim opracowania, stanowiącym główną treść książki, autor przedstawił stan parafii w poszczególnych dekanatach Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego w okresie powojennym. W 37 dekanatach (w kolejności alfabetycznej) zaprezentował poszczególne parafie i przynależące do nich miejscowości (z podaniem ich nazw niemieckich, z początków XX w. i nazw współczesnych), przedstawił liczbę wiernych i duchowieństwa w poszczególnych parafiach (w tym zakonnic i zakonników).

Każdy tekst dotyczący poszczególnych dekanatów zawiera szczegółową mapkę, na której zaznaczona została siedziba dekanatu oraz siedziby poszczególnych parafii. Opisy poszczególnych dekanatów opatrzone zostały obszernymi przypisami, często większymi niż treść właściwa. Są to najczęściej przypisy wskazujące na wykorzystanie źródeł lub biograficzne (notki biograficzne dotyczą poszczególnych proboszczów lub wikariuszy), a także przypisy polemiczne. Każda nazwa miejscowości, w której znajdowały się świątynie lub inne obiekty sakralne, przytoczona jest również w języku niemieckim, w brzmieniu z początku XX w. i takim, w jakim funkcjonowały w latach 1945–1946 oraz współcześnie.

Autor nie zamieścił w książce wstępu i zakończenia. Wprowadził informacje o wykorzystaniu źródeł i literatury przedmiotowej zawarł w licznych i obszernych pod względem treści przypisach, to jednak brak wstępu, a w nim określenia celu pracy i założeń badawczych oraz stanu badań, nieco zubaża ją. Brakuje też uogólnień, wniosków i własnych refleksji, które powinny znaleźć się w zakończeniu opracowania. Mankamentem książki są też powtarzające się, występujące w różnych rozdziałach pracy, przypisy objaśniające pojęcia powszechnie znane, np. dekanat, diecezja, proboszcz, czy wikary (porównaj: przypis nr 3 i 4 ze s. 11 i 48, przypis 8 i 9 ze s. 49 i przypis 37 i 39 ze s. 56 i 57).

Walorem tej książki jest natomiast — oprócz samej treści — zaopatrzenie jej w wykaz używanych skrótów, niemieckojęzyczne streszczenie, a także tak bardzo potrzebny w tego rodzaju opracowaniach indeks nazwisk oraz indeks miejscowości. Wyszukiwanie potrzebnych, interesujących czytelnika informacji ułatwia zamieszczenie tablicy statystycznej ilustrującej dynamikę zmian liczby ludności katolickiej w dekanatach Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego w latach 1944–1946. Niezwykle starannie i bardzo szczegółowo opracowana została bibliografia opracowania — wykaz wykorzystanych źródeł archiwalnych, drukowanych i czasopism oraz obszernej literatury z problematyki śląskiej XIX i XX w. i z zakresu tematyki teologicznej (w języku polskim i niemieckim). Ciekawa szata graficzna i staranne opracowanie pod względem edytorskim podnoszą również wartość tej publikacji.

Podsumowując, przytoczone powyżej przez recenzenta krytyczne uwagi nie umniejszają wartości tej niezwykle wartościowej pod względem poznawczym książki. Jej niekwestionowaną wartością jest ukazanie w sposób analityczny problematyki Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim po zakończeniu II wojny światowej w warunkach nowej rzeczywistości społeczno-politycznej. Bardzo dobre źródłowe udokumentowanie opracowania, z jej olbrzymimi przypisami, czynią tę pracę niezwykle interesującą i są kopalnią informacji o parafiach i parafianach, duchowieństwie i zgromadzeniach zakonnych, instytucjach kościelnych, które zapewne zainteresują katolików z diecezji opolskiej. Jest też źródłem wiedzy o kształcie i strukturach Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim, a wraz z przytoczonymi w tej recenzji publikacjami autora dotyczącymi funkcjonowania tego Kościoła

w okresie powojennym i martyrologii duchowieństwa śląskiego w latach II wojny światowej, stanowi duży wkład w rozwój badań nad dziejami Kościoła katolickiego na Śląsku.

Danuta Kisielewicz